

MONEDE SCITICE DESCOPERITE ÎN DOBROGEA

GABRIEL TALMAȚCHI

Pe parcursul ultimilor ani, datorită achizițiilor făcute de M.I.N.A. Constanța, au intrat în colecția Cabinetului Numismatic și un număr de șase monede scitice. Ele au fost descoperite în mod întâmplător la Bărăganu (jud. Constanța) - 4 -, Dunăreni (jud. Constanța) - 1 - și Valul lui Traian (jud. Constanța) - 1 -, cu ocazia lucrărilor agricole. Celor șase piese li se adaugă și una identificată în colecția foto a aceluiași muzeu. Astfel, în registrul-inventar al Cabinetului Foto s-au păstrat doar câteva clișee (av/rv), fără a se menționa și alte date de interes numismatic, cu excepția provenienței ei din cadrul vechii colecții numismatice a Liceului Mircea cel Bătrân din Constanța.

CATALOG¹

KANITES

1. AE; ➡; 20 mm; 6,36 g;

Av: Capul lui Zeus orientat spre dreapta. În stânga o contramarcă ilizibilă: Zeus?

Rv: Tolba și măciuca lui Herakles

Legenda [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] / [KANITOY]

Foarte tocit; MINAC, Nr. inv. 61904

V. Canarache, p. 231, nr. 3

BĂRĂGANU (jud. Constanța).

KANITES?

2. AE; ?; 20,8 mm; 5,85g;

Av: Capul lui Zeus orientat spre dreapta. În partea stânga o contramarcă ilizibilă: Zeus?

Rv: Tolba și măciuca lui Herakles ?

Legenda [ΒΑΣΙΛΕΩΣ] / [KANI]TOY

Foarte tocită; MINAC, Nr. inv. 64552

V. Canarache, p. 231, nr. 3

BĂRĂGANU (jud. Constanța).

1. Pentru identificarea pieselor am folosit V. Canarache, SCIV, 1, 1950, p. 215-257;

KANITES

3. AE; ; 21 mm; 5,37g;

Av: Apollo orientat spre dreapta

Rv: Tripod

Legenda [BAΣIΛEΩΣ] / [K] ANIT[OY]

Tocită; MINAC, Nr. inv. —

V. Canarache, p. 232, nr. 5

BĂRĂGANU (jud. Constanța).

KANITES

4. AE; ; 22,5 x 21mm; 9,37g;

Av: Cap Herakles. O contramarcă ilizibilă în stânga jos: Demetra cu vâl?

Rv: Măciucă cu vârful în jos.

Legenda [BAΣIΛE] / [K] ANI. Probabil A- Π ?

Tocită; MINAC, Nr. inv. 61838

V. Canarache, p. 241, nr. 18

BĂRĂGANU (jud. Constanța).

KANITES

5. AE; ; 21,5 x 23mm; 9,29g;

Av: Herakles. Contramarcă stânga jos: Demetra cu vâl

Rv: Măciucă și monograma A- Π

Legenda BAΣIΛE / [K] ANIT

Tocită; MINAC, Nr. inv. 62142

V. Canarache, p. 241, nr. 18

VALUL LUI TRAIAN (jud. Constanța).

CHARASPES ?

6. AE; ; 21,5 mm; 7,79g;

Av: Două capete accolte (Dioscurii) spre dreapta?

Rv: Acvilă spre dreapta. Sub ea fulgere?

Legenda [B] AΣIΛE[ΩE] / [XAP] AΣΠO[Y]

Monograma ME?; contramarcă ilizibilă

Foarte tocită; MINAC, Nr. inv. —

V. Canarache, p. 244, nr. 25

DUNĂRENI (jud. Constanța).

AKROSAS

7. AE;

Av: Capete accolte (Dioscurii), cu căciuli țuguiate și împodobite cu cununi de lauri. Cerc perlat.

Rv: Două protome de cai

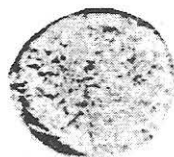
Legenda [B] AΣIΛE / AKPOΣA

V. Canarache, p. 247, nr. 32

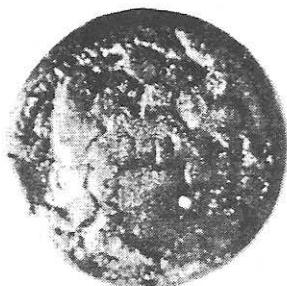
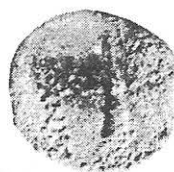
Probabil CONSTANȚA (jud. Constanța). Col. Mircea cel Bătrân - A. Popeea.

4

5

7

Comunitățile scitice existente în teritoriul dobrogean reprezentau o prezență etnică consistentă și chiar permanentă, mai ales din cea de a doua jumătate a mileniului I a. Chr. în general² și în perioada elenistică în special³. Cei mai de seamă reprezentanți din aceste comunități sunt binecunoscuții regișori sciți Kanites, Charaspes, Tanusa, Akrosas, Ailios și Sariakes, păstrați în eternitate prin intermediul monedelor de bronz și de argint, cercetate încă de la sfârșitul secolului XIX și prima parte a sec-

2. A. Rădulescu, I. Bitoleanu, *Istoria Dobrogei*, Constanța, 1998, p. 54; M. Irimia, *Thraco-Dacica*, V, 1-2, 1984, p. 81; VI. Iliescu, *Cercetări Istorice*, II, Iași, 1972, p. 60-63;

3. M. Irimia, în *Colegiul Pedagogic „Constantin Brătescu”*. Valori ale civilizației românești în Dobrogea, Constanța, 1993, p. 166; VI. Iliescu, *Pontica*, 2, 1969, p. 189-198;

olului XX⁴. În succesiunea lor cronologică⁵, regișorii sciți au stăpânit un teritoriu cuprins între orașele grecești Callatis și Dionysopolis⁶; a apărut și ipoteza extinderii lor și în nordul Dunării⁷, greu de acceptat și mai ales de dovedit având în vedere, în primul rând, aria descoperirilor. În rândul acestora, cele mai frecvente sunt exemplarele cu numele lui Kanites, menționat și epigrafic la Odessos⁸. Situația este valabilă și pentru catalogul nostru ce cuprinde 5 astfel de emisiuni, corespunzătoare a trei tipuri: a) Zeus (av)/Tolbă și măciucă (rv); b) Herakles (av)/Măciucă (rv); c) Apollo (av)/Tripod (rv). Ca aria de răspândire menționăm în special Dobrogea de sud: Vadu⁹, Mangalia¹⁰, Pecineaga¹¹, Tatlageac¹², Accilar-Vânători¹³, Balcic¹⁴, Calaigidere¹⁵, Cap Caliacra¹⁶, Cavarna¹⁷, Ghiaursiuciuc¹⁸, Silistra¹⁹, Sabla Surtuchioi²⁰ și Teke²¹. Pentru zona nord-pontică notăm Insula Șerpilor²² și Tyras²³.

Ultimele două piese din catalog aparțin regilor Charaspes și Akrosas. Primul corespunde tipului monetar Dioscurii (av) / Acvilă și fulgere (rv), cu alte descoperiri în Dobrogea la Calaigidere²⁴, Mangalia²⁵ iar în nord, la Tyras²⁶. Piesa de la Akrosas

4. B. Pick, *Die Antiken Münzen Nord-Griechelands Dacien und Moesien*, I, 1, 1898; W. Knechtel, *Revista catolică*, 1, 1912, p. 219-224; R. Netzhammer, *Revista catolică*, 3, 1914, p. 127-129; N. Mușmov, *Monete antice din Peninsula Balcanică*, Sofia, 1912, tab. XXXIX, p. 98; F. Moisil, *CNA*, XI, nr. 103-104, 1935, p. 175-177; Eadem, *CNA*, XII, nr. 136, p. 72; V. Canarache, *BSNR*, nr. 81-82, 1933-1934, p. 60-83; W. Knechtel, *BSNR*, an XIV, 1919, p. 25-34; A. Saint-George, *CNA*, nr. 121-122, 1942, p. 114-115; V. Canarache, *CNA*, nr. 121-122, 1942, p. 3-5; C. Moisil, *BSNR*, nr. 65-68, 1928, p. 44; etc.

5. Cronologia regilor sciți a fost preluată de la V. Canarache, *SCIV*, 1950, confirmată cu unele rezerve și de C. Preda, *Istoria monedei în Dacia preromană*, București, 1997, p. 121;

6. *Ibidem*, p. 125-126; D.M. Pippidi, D. Berciu, *Geți și greci la Dunărea de Jos din cele mai vechi timpuri până la cucerirea romană*, București, 1965, p. 232; Gh. Poenaru-Bordea, *BSNR*, nr. 121-123, 1973-1975, p. 25;

7. M. Tacheva, *Dobroudja*, 12, 1995, p. 15;

8. Boeckli, *CIG* II, 1843, nr. 2056; M. Sutz, *ARMSI*, 38, 1915-1916, p. 525-531; Idem, *BSNR*, 13, 1916, p. 27-28; D.M. Pippidi, *Contribuții la istoria veche a României*², 1967, p. 151-152; G. Mihailov, *IGB*, I², Sofia, 1972, 41;

9. V. Canarache, *op. cit.*, p. 255, nr. 5- Caraharman (Vadu);

10. *Ibidem*, p. 227, nr. 1, p. 234, nr. 9, p. 236, nr. 11, p. 241, nr. 18-19, p. 243, nr. 21; E. Bărlădeanu-Zavatin, *Pontica*, 13, 1981, p. 237, descoperită într-un mormânt datat sec. III-II a. Chr., neprecizată din cauza conservării proaste;

11. V. Canarache, *op. cit.*, p. 240, nr. 17; R. Ocheșeanu, *Pontica*, 5, 1972, p. 485-486, piesă provenind din colecția C. Mușat;

12. V. Canarache, *op. cit.*, p. 232, nr. 5;

13. *Ibidem*, p. 233, nr. 7;

14. *Ibidem*, p. 231, nr. 3, p. 236, nr. 11a;

15. *Ibidem*, p. 241, nr. 20;

16. *Ibidem*, p. 243, nr. 23;

17. *Ibidem*, p. 238, nr. 15, p. 243, nr. 22;

18. *Ibidem*, p. 235, nr. 10;

19. *Ibidem*, p. 230, nr. 2;

20. *Ibidem*, p. 231, nr. 4, p. 233, nr. 6;

21. *Ibidem*, p. 234, nr. 8, p. 237, nr. 13;

22. *Ibidem*, p. 238, nr. 14; S.I. Andruch, *RJVSZP*, Kiev, 1984, p. 145; V. Mihăilescu-Bărliba, *Dacia răsăriteană în secolele VI-I a. Chr. Economie și monedă*, Iași, 1990, anexa II, p. 136, nr. 122;

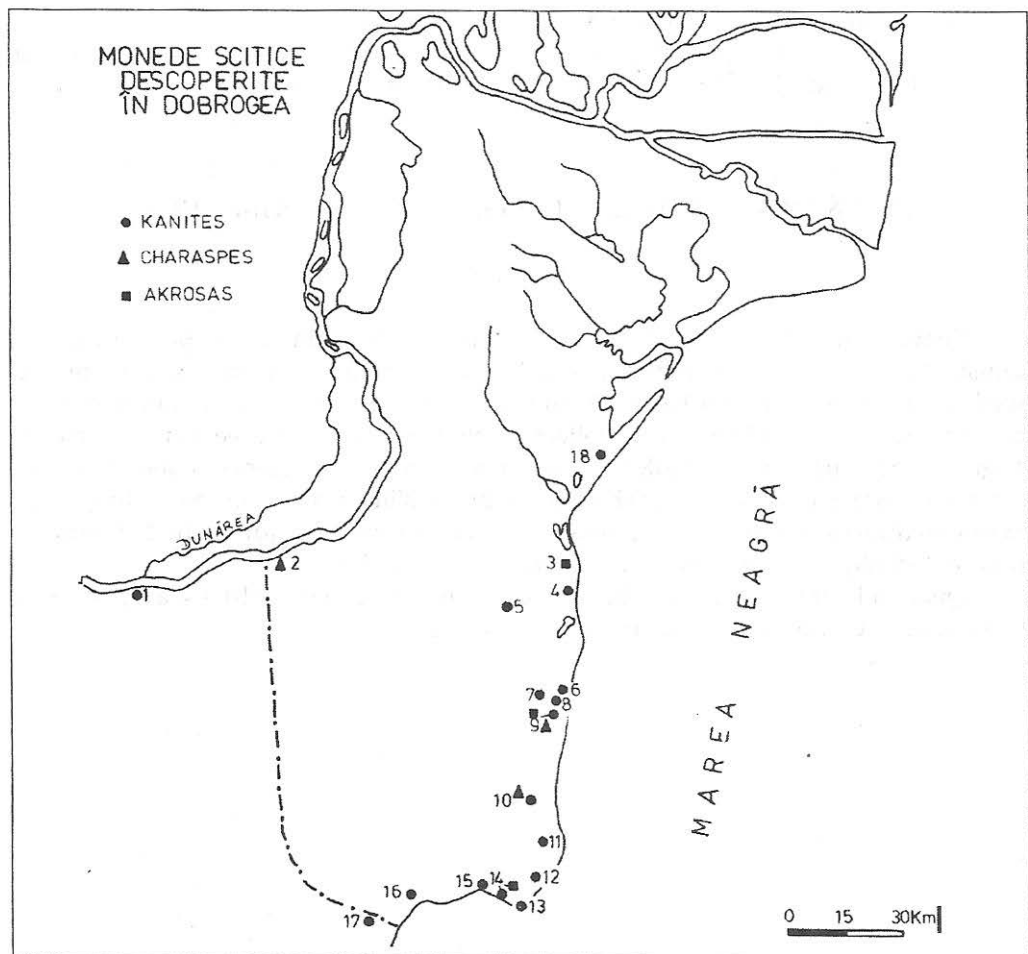
23. T.L. Samojlovca, *PupΔ 6 VI-I ca. δ o H. ə*, Kiev, 1988, p. 61-62; V. Mihăilescu-Bărliba, *op. cit.*, p. 148, nr. 272;

24. V. Canarache, *op. cit.*, p. 244, nr. 25;

25. C. Preda, *op. cit.*, p. 125;

26. P.O. Karyškovskij, A.S. Kocijevskij, în *Antičnye Tira*, Kiev, 1979, p. 88-89; S.I. Andruch, *op. cit.*, p. 143-145; V. Mihăilescu-Bărliba, *op. cit.*, p. 145, nr. 234;

prezintă pe avers capetele acolate ale Dioscurilor iar pe revers două protome de cai. Alte descoperiri monetare ale regelui Akrosas mai sunt cunoscute la Bălgarevo (tezaur, în Bulgaria)²⁷, Cap Caliacra²⁸, Ghiaursuiuciuc²⁹ și Mangalia³⁰. Monedei îi atribuim ca loc de descoperire probabilă Constanța și împrejurimile sale, conform informațiilor oferite de Al. Popeea, la momentul publicării unei părți din colecția liceului Mircea cel Bătrân³¹.

1. Siliștea	5. Bărăganu	10. Calaidgidere	14. Ghiaursuiuciuc
2. Dunăreni	6. Tatlageac	11. Sabla	15. Cavarna
3. Constanța	8. Accilar-Vânători	12. Surtuchioi	16. Balcic
4. Valul lui Traian	9. Mangalia	13. Cap Caliacra	17. Teke
			18. Caraharman (Vadu)

27. T.Gerasimov, SCN, 6, 1975, p. 25-26;

28. V. Canarache, op. cit., p. 246, nr. 28, p. 247, nr. 31;

29. Ibidem, p. 246, nr. 29, p. 247, nr. 30;

30. Ibidem, p. 245, nr. 27;

31. A. Popeea, BSNR, nr. 124-128, 1976-1980, p. 212, nota 1;

Monedele de față, cu o stare de conservare foarte proastă, au ca material constitutiv bronzul, înscriindu-se, ca de altfel marea majoritate a pieselor scitice cunoscute, în seria emisiunilor grecești (din punct de vedere artistic și tehnic)³², bătute la Callatis³³ sau Dionysopolis³⁴. Cele descoperite la Tyras și Insula Șerpilor (Leuké), deci în afara teritoriului „regatului scitic” delimitat, sunt doar rarități³⁵ și prezența lor este explicată în bibliografia de specialitate pe baza antrenărilor întâmplătoare, într-o piață monetară corespunzătoare mediului grecesc nord-vest și vest pontic³⁶.

În sfârșit, ca datare pentru piesele din catalogul nostru menționăm fie secolul III a. Chr.³⁷, fie secolul II a. Chr.³⁸ (mai ales ultimele sale trei sferturi)³⁹.

MONNAIES SCYTHIQUES DÉCOUVERTES EN DOBROUDJA

– Résumé –

Pendant les dernières années, grâce aux acquisitions faites par M.I.N.A. Constantza, dans la collection du Cabinet de Numismatique sont entrées six monnaies scythiques, découvertes par hasard à Baraganu, Dunareni et Valul lui Traian. A celle-ci, on ajoute une identifiée dans la collection photo du même musée, sur un cliché. Il s'agit de cinq émissions des basiles scythes Kanites, une de Charaspes et une d'Akroses ... Leur matériel constitutif étant le bronze ces pièces s'inscrivent, comme la plupart des pièces scythiques connues, dans la série des émissions grecques (du point de vue artistique et techniques), frappées à Callatis ou à Dionysopolis.

Quant à la datation de nos pièces, nous mentionnons soit le III e s. av. J. -C., soit le II e s. av. J.-C., notamment ses trois derniers quarts.

32. C. Preda, *op. cit.*, p. 126; Idem, BSNR, nr. 121-123, 1973-1975, p. 66;

33. *Ibidem*

34. M. Milcev, *Izvestija-Varna*, 12, 1961, p. 132;

35. C. Preda, *Istoria monedei*, p. 125;

36. V. Mihăilescu-Bârliba, *op. cit.*, p. 90;

37. V. Canarache, *op. cit.*, p. 226;

38. D.M. Pippidi, *op. cit.*, p. 151-152, nota 107; K. Regling, *Corolla Numismatica*, Oxford, 1906, p. 259-265;

39. Gh. Poenaru-Bordea, *A Survey of Numismatic Research*, 1972-1977, Berna, 1979, p. 98.